toimetajad ja teatud viisil tulunduslikult ning majanduslikult kihitud rahvastikuosad erinevad oma elamisviisilt, korterisisustiselt, aga ka levimuselt. Nende majandus omab isesugust organisatsiooni, struktuuri ning asendit, mis vastab nende tööle ja tulundusele. Linnalises ühiskonnas valitseb suurejooneline differentsiatsiooniseadus, mille ruumiliseks väljenduseks on ümbruseilmendajate korrelatiivne keskpagev ja keskhagev tendents. Seetõttu võimegi tunnetada iseosi linnalises maastikupildis ja ühiskondlikus korralduses. Üldiselt ja laiemaulatuslikult vaadelduna levivad need iseosad enam-vähem kontsentriliselt. Sellal kui maal on eluorganisatsioon lihtne, külakonna differentsiatsioon vähene, külades leviv hoonestus ühtlane, sumbne, hajus või kilomeetrite pikkuselt reas ning ahelas (Peipsiäärne!), olenedes pinnamoe, vete ja kultuuriloolisist tingimusist, on linnalise asula korraldus keerukas: linn korraldub seadusil, mis ei olene niipalju asemeoludest kui ta enda ühiskondlikest vajadusist. Need avalduvad eeskätt asulapildi kujunemises ja asulaorganismi mõjustavais vahekorris ning jõududes. Olgugi et linn pole kasvanud mingi ratsionaalse ehitusplaani raudsel teostamisel ja et ta nähus avaldub siin-seal palju plaanitut ning luberikku, tungib ikkagi teatud korraldav instinkt maksvusele, mis asetab ilma üldise teadliku korralduseta ning seadusandluseta iga elamu, iga hoovi, iga aia, iga äri jne. enam-vähem õigele kohale. See linnakeres ilma kellegi järelevalveta ning määramata toimiv korraldus ongi inimühingu differentsiatsioonil tuginev linnalise organismi agglomeratsiooniseadus.

Kahtlemata on suur vahe inimese või looma kehalise organismi ja linnaorganismi vahel (René Maunier, Kohl) ja peamiselt just selles, mil moel ta üksikud elementaarosad on korraldatud ühiseks tervikuks. Ses mõttes oleks vahest tabavamgi tarvitada linnalise formatsiooni, kormuse ehk parem veel sünoikismi nimetust. Sünoikism, mis juhtis Paabelis, Assuris ja Vahemeremail vara-antiikajast peale maalist rahvastikku linna ning selle läbi alles lõi „πόλις'e" asulatüübi, kordub keskhageva toiminguga meie aja linnade territooriumil endil ja esineb lõppeks Tartus meie silme all nagu igas teiseski kristallisatsioon-keskmega linnas. Kuid Spengler (154) eksib kindlasti, nimetades linnakehas korduvat kristallisatsiooni — mis, nagu nägime, avaldub linnakeskuse attraktsioonis ja repulsioonis — absurdseks vormiks, mis olenevat „iga linlase soovist linnasüdames elada", kuna ta muidu ei tundvat end linna inimesena. Mitte sellises — tõesti absurdses — psühholoogilises või psühhopatoloogilises momendis ei peitu vastne ja teiskordne sünoikism, vaid lihtsas geomeetrilises tõsiasjas, et siirupinna kõigile punktele on kättesaadavaim siiru keskpunkt. See kaljukindel fakt põhjustabki linnakeskme gravitatsiooni ning linna ilmendajais valitsevat keskhagevat ja keskpagevat tendentsi. Seda kinnistavad linnalise ümbruse ilmendajate isokooride ning isaritmide kontsentrilisus ja nende väärtuse kord kahanev, kord suurenev korrelatsioon keskmekaugusega. Kooskõla linna maastiku- ja lähestikuilmendajate vahel on täielik ning erikordselt märgatav alljärgnevate (118.—121. joon.) ja eeltoodud profiildiagrammide võrdlusel.

II. Linnaline differentsiatsioon.

Nagu käesoleva töö esimeses osas näidatud, esindab linn maaga võrreldes rahvastiku määratut kuhjumist väikesel maalapil: elunähtuste ja -aluste differentsumine, elunõuete mitmekesisus, töö eriti suur liigestus, iga üksiku olenevus teisist ja majanduslikult anautarktilise linna olenevus tagamaast, kiire suhtlemise

Tartu, lk. 290